

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΣΛΑΒΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ *

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΥΠΟ

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸ «Ἐν ἑτέρῳ δὲ εἰσβολῇ» — τὸ ὁποῖον προφανῶς προσετέθη πρὸς σύνδεσιν μὲ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ χρονικοῦ κατὰ τὴν συμπλήσιν τῆς ἰβηρικτῆς παραλλαγῆς καὶ τὸ ὁποῖον ὡς εἶναι εὐκόλον νὰ διαπιστωθῇ προέρχεται ἐκ τοῦ παρατεθέντος ἀνωτέρω ἀποσπάσματος τοῦ Προκοπίου «ἐν ἑτέρῳ τε εἰσβολῇ τοὺς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θεσσαλοὺς ληϊσάμενοι...», ἀποκλειομένης ἀπολύτως τῆς ἐκ συμπτώσεως ὁμοίας ἐκφράσεως, διότι ὡς εἶδομεν ἐκ τοῦ ὡς ἄνω ἀποσπάσματος τοῦ Προκοπίου παρεντίθενται καὶ ἄλλα χωρία εἰς τὸ χρονικόν—καθὼς ἐπίσης καὶ ἂν ἀφαιρέσωμεν τὸ «ἐχειρώσατο» τὸ ὁποῖον προφανῶς, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Χαγάνον, προσετέθη ἐπίσης πρὸς σύνδεσιν μὲ τὸ πρῶτον μέρος ὅπου γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ, νομίζω ὅτι τὸ ἀπομένον μέρος τῆς προτάσεως ἀποδίδει πιστότερον τὴν κοινὴν πηγὴν, παρὰ ὁ Ἀρέθας. Τὰ ἀναφερόμενα παρ' αὐτοῦ περὶ Θεσσαλίας πρώτης καὶ δευτέρας, ἀποτελοῦντα ἀνάπτυξιν τοῦ «πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν» καθὼς ἐπίσης τὰ περὶ Αἰνιάνων, Λοκρῶν, Ἐπικνημιδίων καὶ Ὀζολῶν, ἀποτελοῦντα ἀνάπτυξιν τοῦ «Ἑλλάδα πᾶσαν» εἶναι προφανῶς σχολαστικαὶ προσθήκαι τοῦ λογίου μητροπολίτου ὡς ὑπεστήριξε καὶ ὁ Κυριακίδης¹.

Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ κείμενον τῆς ἰβηρικτῆς παραλλαγῆς ἀποδίδει πιστότερον τὴν κοινὴν πηγὴν παρ' ὅτι τὸ σχόλιον Ἀρέθα, καὶ εἰδικῶς αἱ φράσεις «πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, πᾶσαν τὴν τε παλαιὰν Ἡπειρον καὶ Ἀττικὴν καὶ Εὐβοίαν.—» ἐδράζεται εἰς τὸ ὅτι ὠρισμένα φραστικὰ διατυπώσεις τοῦ ὡς ἄνω χωρίου εὐρίσκονται εἰς παλαιὰ κείμενα ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ ἤντησεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὁ συντάκτης τῆς κοινῆς πηγῆς. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ δευτέρου Βιβλίου Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, παρατεθὲν ἀνωτέρω, ἀναφέρει περὶ τῶν Σλάβων ὅτι ἐξεπόρθησαν «...καὶ πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν, καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἔτι μὲν καὶ τὰς Κυκλάδας νή-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 282.

1. Αὐτόθι, σελ. 75.

σους καὶ τὴν Ἀχαΐαν πᾶσαν, τὴν τε Ἡπειρον καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ μέρος τῆς Ἀσίας...». Τὸ «πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν» τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ «πᾶσαν τὴν Θετταλίαν... καὶ τὴν Ἀχαΐαν πᾶσαν...» τοῦ Βιβλίου Θαυμάτων καὶ μάλιστα ἐν συσχετίσει ἴσως καὶ πρὸς τὴν «Ἑλλάδα πᾶσαν» τοῦ γνωστοῦ χωρίου τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἀναφέρει καὶ τὸ χρονικὸν ὡς μίαν ἐκ τῶν πηγῶν του. Τὰ περὶ Ἑλλάδος πάσης καὶ παλαιᾶς Ἡπειρου καὶ Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας καὶ Πελοποννήσου ἀναφερόμενα δυνατόν ὡσαύτως νὰ ἀποτελοῦν ἀνάπτυξιν τῆς φράσεως «καὶ τὴν τὴν Ἀχαΐαν πᾶσαν» τοῦ Βιβλίου Θαυμάτων. Ἡ εἶδησις τέλος τοῦ τελευταίου τούτου περὶ ἐκπορθήσεως μέρους τῆς Ἀσίας δύναται νὰ μᾶς δώσῃ ἴσως τὸν μίτον τῆς ὑπὸ τοῦ χρονικοῦ γενομένης συσχετίσεως πρὸς τὴν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ οὐνικὴν ἐπιδρομὴν διὰ τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ὡς εἶδομεν ὁ Προκόπιος ὅτι ἐπεξετάθη καὶ εἰς τμήμα τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ συμπλητῆς τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς τοῦ χρονικοῦ παρασυρθεὶς ἐνδεχομένως ἐκ τῆς μνημονευομένης εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιδρομὰς δηώσεως μέρους τῆς Ἀσίας, ἐταύτισε αὐτὰς καὶ ἐτοποθέτησε ἐπὶ Μαυρικίου παραπλανηθεὶς ἴσως ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς διηγήσεως.

Ἄλλο σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται διαφορὰ σχολίου Ἀρέθῃ καὶ ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς εἶναι τὸ ἑξῆς: Τὸ σχολίον Ἀρέθῃ ὁμιλεῖ περὶ Σλάβων «ἐκβαλόντων μὲν τὰ ἐγγενῆ ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ καταφθειράντων». Τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ ἀνωτέρω χωρίον τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς ἀναφέρει ὅτι «οἱ δὴ», δηλαδὴ οἱ Ἄβαροι, «ἐκβαλόντες τὰ εὐγενῆ καὶ ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ καταφθείραντες κατόκησαν αὐτοὶ ἐν αὐτῇ». Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου νομίζω, συμφωνῶν μετὰ τοῦ Κουγέα, ὅτι τὸ σχολίον Ἀρέθῃ παραθέτει πιστότερον τὴν κοινὴν πηγὴν. Τὰ «ἐγγενῆ ἑλληνικὰ ἔθνη» ἔχουν νόημα ἐνῶ «τὰ εὐγενῆ καὶ ἑλληνικὰ ἔθνη» δὲν ἔχουν. Ἀπὸ τὰ ἐγγενῆ εἶναι δυνατόν ἐκ παρανοήσεως νὰ προέκυψαν τὰ «εὐγενῆ», ὅχι ὅμως καὶ ἀντιστρόφως.

Τὸ σχολίον Ἀρέθῃ καὶ ἡ ἰβηριτικὴ παραλλαγή παρουσιάζουν διαφορὰν καὶ εἰς ἕτερον σημεῖον. Τὸ πρῶτον ἀναφέρει ἀπλῶς τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον ἄνευ ἄλλου προσδιορισμοῦ, ἐνῶ τὸ δεύτερον τὸν ὀρίζει ὀκριβέστερον θέλον νὰ τὸν διακρίνῃ ἀπὸ ἄλλων αὐτοκράτορα μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, προφανῶς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου παρὰ τὸ ὄνομα τοῦ Νικηφόρου προσθέτει «τοῦ παλαιοῦ τοῦ ἔχοντος (υἱὸν) Σταυράκιον». Εἶναι προφανές ὅτι καὶ εἰς τὸ σημεῖον τούτο τὸ σχολίον Ἀρέθῃ ἀποδίδει πιστότερον τὴν κοινὴν πηγὴν.

Ἡ ἰβηριτικὴ παραλλαγή καὶ τὸ σχολίον παρουσιάζουν εἰς σημεῖόν τι κοινὴν φραστικὴν διατύπωσιν καὶ πρὸς τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὑποδηλοῦσαν προφανῶς τὴν ὑπαρξιν ἐμμέσου κοινῆς πηγῆς ὄλων τῶν κειμένων τούτων. Ἡ ἰβηριτικὴ παραλλαγή ἀναφέρει περὶ Νικηφόρου ὅτι

«... ἀναμαθὼν τὴν μετοικίαν, οὗ διατρίβουσιν οἱ Πατρεῖς, κελεύσει αὐτοῦ τούτους τῷ ἕξ ἀρχῆς ἐδάφει ἀπεκατέστησε...». Πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἀντιστοιχεῖ τὸ ἕξῃς χωρίον τοῦ σχολίου Ἀρέθια :

«Βασιλεὺς γὰρ ὁ εἰρημένος ἀναμαθὼν τὴν μετοικίαν οὗ διατρίβει, κελεύσει αὐτοῦ τὸν τε λαὸν τῷ ἕξ ἀρχῆς ἐδάφει ἀπεκατέστησεν...».

Ἐποφύρογεννητος τέλο; ἀναφερόμενος εἰς τὸ μήνυμα τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος Πελοποννήσου πρὸς τὸν Νικηφόρον διὰ τὴν πρὸ τῶν Πατρῶν ἦτταν τῶν Σλάβων προσθέτει :

«Ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα ἀναμαθὼν παρεκελεύσατο οὕτως» :

Τὰ πρῶτα δύο χωρία εἶναι ταυτόσημα μεταξύ των ὅχι ὁμως καὶ πρὸς τὸ τρίτον, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν εἶναι καὶ ἄσχετα· καὶ εἰς ἐκεῖνο ὅπως καὶ εἰς αὐτὰ πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως καὶ περὶ συμβάντων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, τὰς Πάτρας. Γεννᾶται λοιπὸν εὐλόγως τὸ ἐρώτημα, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς ἀπλὴν σύμπτωσιν ἢ εἰς τὸν αὐτὸν βασιλέα καὶ εἰς τὰ μὲν καὶ εἰς τὸ δὲ ἀναφερομένη μετοχή «ἀναμαθὼν». Νομίζω ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι ὑφίσταται πάντως συγγένειά τις, τὴν ὁποίαν ὁμως δὲν δυνάμεθα πρὸς τὸ παρὸν νὰ καθορίσωμεν ἐπακριβῶς. Ἡ μετοχή «ἀναμαθὼν» ὑπῆρχε πιθανὸν εἰς τὴν ἕμμεσον κοινὴν πηγὴν τῶν κειμένων τούτων καὶ αὕτη μετετέθη εἰς ἄλλην φράσιν εἴτε ὑπὸ τοῦ συντάκτου τῆς κοινῆς πηγῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς καὶ σχολίου Ἀρέθια, εἴτε ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἐτερον κοινὸν σημεῖον ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς καὶ Πορφυρογεννήτου ἐνισχῶν τὴν ἄποψιν περὶ ὑπάρξεως ἕμμεσου κοινῆς πηγῆς, εἶναι ὅτι ἐνῶ εἰς ἀμφοτέρω τὰ κείμενα γίνεται λόγος περὶ Σλάβων — εἰς τὴν ἰβηριτικὴν παραλλαγὴν περὶ Ἀβάρων καὶ Σλάβων, διὰ τὴν ἀκριβειαν—εἰς τὸ τέλος προκειμένου περὶ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ αὐτῶν, καὶ τὰ δύο τοὺς ἀποκαλοῦν ἀπλῶς «βαρβάρους». Οὕτως ἡ ἰβηριτικὴ παραλλαγή ἀναφέρει ὅτι ὁ Νικηφόρος ἐφρόντισε «καὶ ὡς οἱ βάρβαροι ἠδάφισαν ἐκκλησίας ἀνοικοδομησαὶ καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους χριστιανοὺς ποιῆσαι...» «διὸ καὶ οἱ βάρβαροι τῇ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι κατηχηθέντες ἐβαπτίσθησαν καὶ τῇ τῶν χριστιανῶν προσετέθησαν πίστει...». Ὁ Πορφυρογεννητος ἀναφέρει ὅτι «...οἱ δὲ βάρβαροι ἰδόντες καὶ καταπλαγέντες... προσέφυγον εἰς τὸν πάνσεπτον ναὸν αὐτοῦ» καὶ ὅτι «ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους αἰσθέσθαι τὴν τοῦ ἀποστόλου πρὸς ἡμᾶς ἐπισκοπὴν καὶ συμμαχίαν...».

Καὶ ἤδη ἀπομένει ὁ καθορισμὸς τῆς σχέσεως τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς πρὸς τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ Νικολάου τοῦ Γ'. καὶ τὰ λοιπὰ συγγενῆ κείμενα.

12. Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἀνωτέρω περὶ τῆς χρονολογήσεως τῶν κειμένων τοῦ σχολίου Ἀρέθια καὶ τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς, ἡ πληροφορία τοῦ πατριάρχου Νικολάου διὰ τὴν ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη

βαρβαρικὴν κατοχὴν τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει οὗτος εἰς τοὺς Ἀβάρους, φαίνεται νὰ πηγάζῃ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, μᾶλλον ὅμως ἐμμέσως, ἐκ τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τῆς τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀβάρων καὶ τοῦ δευτέρου τμήματος τοῦ δευτέρου μέρους τῆς τοῦ ἀποδίδοντος εἰς τοὺς Ἀβάρους τὴν κατοχὴν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Νικολάου μνεία αὕτη τῶν Ἀβάρων ἐν σχέσει μὲ τὰ γεγονότα τῆς Πελοποννήσου μᾶς παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ καθορίσωμεν μὲ ἀπόλυτον ἀσφάλειαν τὸ χρονικὸν ὄριον πρὸ τοῦ ὁποίου δέον νὰ τεθῇ ὁπωσδήποτε ἢ ὑπὸ τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς μετατροπῇ τῆς ἀφορώσης τὰ συμβάντα τῆς Πελοποννήσου παραδόσεως καὶ ἢ ἀπόδοσις των εἰς τοὺς Ἀβάρους ἀντὶ τῶν Σλάβων. Τὸ χρονικὸν τοῦτο ὄριον εἶναι ἢ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἄνοδος τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γ'. κατὰ τὸ 1084.

13. Ἡ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας Κυρίλου, εἰς τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην ἀναφορὰν του, μνεία τῶν σχετικῶν μὲ τὰ συμβάντα τῆς Πελοποννήσου παραδόσεων, δὲν ἀφίνει ἀμφιβολίαν ὅτι οὗτος ἀντλεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τινος παραλλαγῆς τοῦ χρονικοῦ. Ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τῶν Δεμενιτῶν τῆς Σικελίας τὸ ὁποῖον εὗρίζεται καὶ εἰς τὸ χρονικὸν μᾶς πείθει περὶ τούτου καὶ ἀποκλείει τὴν πιθανότητα ὅτι αἱ εἰδήσεις του πηγάζουν ἀμέσως ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἢ ἐκδοσις περὶ τῶν συμβάντων ἢ ὁποία περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἀναφορὰν, μολοντί εἰς σημεῖον τι παρουσιάζει ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐκ τῆς Μονεμβασίας προερχομένην παραλλαγὴν τοῦ Τουρίνου ἀποδίδουσα καὶ αὕτη τὴν κτίσιν τῆς πόλεως ταύτης εἰς τοὺς εὐγενεστέρους ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων—«οἱ δὲ εὐγενεστεροὶ τούτων καὶ τῆς λαμπρᾶς τύχης καὶ τῶν εὐδαιμόνων» κατὰ τὴν ἀναφορὰν τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας, «οἱ δὲ λοιποὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων» κατὰ τὴν παραλλαγὴν Τουρίνου¹,—ἐν τῷ συνόλω τῆς παρουσιάζει ἀρκετὰς διαφορὰς ἀπὸ τὴν ἐκδοχὴν περὶ τῶν συμβάντων τὴν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ χρονικοῦ. Κατὰ τὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας ἡ ἐπιδρομὴ ἔλαβε χώραν οὐχὶ ἐπὶ Μαυρικίον, ὡς ἀναφέρει τὸ χρονικόν, ἀλλ' ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου καὶ ὠφείλετο οὐχὶ εἰς τοὺς Ἀβάρους ἢ τοὺς Σλάβους, ἀλλ' εἰς τοὺς Οὐνιγάρους.

Ὁ μητροπολίτης ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγαθία μνημονευομένην ἐπιδρομὴν τῶν Κατριγοῦρων Οὐννων κατὰ τὸ 559, ὁπότε οὗτοι διηρημένοι εἰς τρεῖς τμήματα ἐπέδραμον ἄλλοι κατὰ τοῦ Βυζαντίου ὅπου καὶ τοὺς ἀπέκρουσε ὁ Βελισσάριος, ἄλλοι κατὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἄλλοι κατὰ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ὅτι τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην ἐννοεῖ ὁ μητροπολίτης προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι ὁμιλεῖ καὶ

6. Νίκου Βέη, Τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας Χρονικόν, περιοδικὸν Βυζαντίς, Α'. σελ. 64, στήλη α'.

αὐτὸς περὶ χωρισμοῦ τῶν ἐπιδρομῶν εἰς τρία τμήματα, κάμνει ὁμως σύγχισιν προφανῶς ὀνομαζῶν τοὺς μὲν Κοττιγάρους, τοὺς δὲ Οὐττιγάρους καὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐπιδραμόντας εἰς Ἑλλάδα Οὐνιγάρους—ὡς γνωστὸν τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα, ταῦτόσημον μὲ τὸ τῶν Ὀνογουνδούρων, ἤτο ἕτερα ὀνομασία τῶν Βουλγάρων, παρουσιάζει δέ, ἔξωτερικῶς τοῦλάχιστον ὁμοιότητά τινα καὶ πρὸς τὸ ὄνομα τῶν Ἀβάρων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν Σιμοκάτην ἐκάλουν ἑαυτοὺς Οὐάρ-Χουννί, δηλαδὴ Χουννί-Οὐάρους, Οὐνιγάρους, ὀνομασία ἣ ὁποία δὲν εἶναι ἴσως περιττὸν νὰ σημειωθῆ, παρουσιάζει ἀναλογίας καὶ μὲ τὴν σημερινὴν ἐκ μέρους λαῶν τινῶν ὀνομασίαν τῶν Μαγνάρων, κατοίκων τῆς ἀρχαίας ἐστίας τῶν Ἀβάρων ὡς Hungar (Οὐγγαροῦσι).

Ὅτι τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην τοῦ 559, τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Ἀγαθία, ὑπονοεῖ ὁ μητροπολίτης, προκύπτει ὡσαύτως ἐκ τοῦ ὅτι μνημονεύει καὶ αὐτὸς ὅτι οἱ κατὰ τοῦ Βυζαντιοῦ ἐπιτεθέντες ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου. Πάντως τὰ συμβάντα τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλαβαν χώραν κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην, διότι, ὡς καθορίζει σαφῶς ὁ Ἀγαθίας, οἱ Κατρίγουροι Οὔνοι δὲν κατώρθωσαν τότε νὰ διέλθουν ἢ νὰ παρακάμψουν τὰς Θερμοπύλας. Οὔτε ὁμως καὶ κατὰ τὰς προγενεστέρας ἐπιδρομὰς τῶν Οὔνων ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλαβε χώραν ἢ εἰς Πελοπόννησον ἐπιδρομή, διότι ὡς καθορίζει ὁ Προκόπιος, οἱ Οὔνοι τότε «οὔτω τε σχεδὸν ἅπαντας Ἑλληνας, πλὴν Πελοποννησίων διεργασάμενοι ἀπεχώρησαν». Ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι προφανές ὅτι ὁ μητροπολίτης μὴ ἱκανοποιούμενος ἐκ τῶν εἰδήσεων τοῦ χρονικοῦ ἠθέλησε νὰ συμπληρώσῃ καὶ διορθώσῃ ταύτας κατόπιν ἀτομικῆς του μελέτης, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐργασίας του ταύτης εἶναι ἡ ἔκδοσις τῶν συμβάντων ἢ περιλαμβανομένη εἰς τὴν ἀναφορὰν του, πρὸς τὴν ὁποίαν κατέληξε πιθανῶς παρατηρήσας τὴν εἰς τὴν ἰβηρικὴν παραλλαγὴν συσχετίσιν τῶν γεγονότων μὲ ἀποσπάσματα τοῦ Προκοπίου ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ οὔνικὴν ἐπιδρομὴν καὶ παραπλανηθεὶς ἐκ τούτων.

14. Ὡς πρὸς τὰ γραφόμενα τέλος τοῦ ἱστορικοῦ Γεωργίου Σφραντζῆ περὶ τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὸν ἐδόθησαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου, εἶναι προφανές ὅτι κάμνει οὗτος σύγχυσιν τῶν θρύλλων περὶ κτίσεως τῆς Μονεμβασίας ἣ ὁποία κατὰ τὸ χρονικὸν ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, καὶ τῆς ἀνακηρύξεώς της εἰς μητρόπολιν ἣ ὁποία συνέβη πάντως ἐπὶ Φραγκοκρατίας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Φράγκων. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας ἀνάγεται καὶ ἡ παροχὴ εἰς τὴν πόλιν ταύτην διαφόρων προνομίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, κατὰ τὰ ἀκολουθήσαντα τὴν ἀνάκτησιν της ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἔτη, ὁπότε ἀπετέλει τὴν βᾶσιν καὶ τὸ ἔρεισμα τῆς ἐξουσίας τῶν εἰς Πελοπόννησον. Αἱ πληροφορίαι τοῦ Σφραντζῆ δὲν παρουσιάζουν ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἀξιόπιστιαν τινα, πάντως

ὅμως, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἀνάγονται εἰς τὸ χρονικὸν καὶ ἀπέρρευσαν ἐξ αὐτοῦ.

15. Ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἐξετάσεως τῶν κειμένων τὴν μεταξὺ τῶν ὁποίων σχέσιν ἐπεχειρήσαμεν νὰ καθορίσωμεν ἀνωτέρω καὶ ἰδίως τῶν ἀρχαιοτέρων ἐξ αὐτῶν, ἦτοι, τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς, ἔργου τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ 10ου αἰῶνος, ὡς προκύπτει ἐκ διαφορῶν ἐνδείξεων, τοῦ σχολίου Ἀρέθα, ἔργου τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 10ου αἰῶνος, τῶν γραφομένων τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἔργου ὁμοίως τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ τοῦ συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γ', ἔργου τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ 11ου αἰῶνος, προκύπτουν σαφῶς δύο τινά :

Πρῶτον, ἡ μερικωτέρα διήγησις περὶ τῶν γεγονότων τῶν Πατρῶν μᾶς παρέχεται ὑπὸ διπλῆν μορφήν. Κατὰ τὴν πρώτην μορφήν τῆς διηγήσεως, τὴν κατὰ τὴν γνώμην μου παλαιοτέραν, ἀσφαλῶς δὲ αὐθεντικωτέραν—σχόλιον Ἀρέθα, ἰβηριτικὴ παραλλαγή τοῦ χρονικοῦ—οἱ Σλάβοι ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Κορίνθου Σκληροῦ καὶ ἠφανίσθησαν εἰς τέλος καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ κάτοικοι τῶν Πατρῶν εἶχον μετοικῆσαι εἰς Ρήγιον τῆς Καλαβρίας, μόνον δὲ μετὰ τὴν ἤτταν τῶν Σλάβων ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν. Τὸ κείμενον καθορίζει τοῦτο σαφῶς :

«Διὸ καὶ ἀναμαθῶν τὴν μετοικίαν οὗ διατρίβουσιν οἱ Πατρεῖς, κελεύσει αὐτοῦ τούτους τῷ ἐξ ἀρχῆς ἐδάφει ἀπεκατέστησε...» — ἰβηριτικὴ παραλλαγή—.

Κατὰ τὴν μορφήν ταύτην τῆς διηγήσεως τὰ γεγονότα τῶν Πατρῶν συνδέονται οὐχὶ μετὰ περιορισμένης ἐκτάσεως ἀνταρσίας τῶν Σλάβων ἀλλὰ μετὰ γενικῆς καθ' ὅλον τὸ θέμα Πελοποννήσου συγκρούσεως μετ' αὐτῶν μὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν συντριβὴν των καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς μέχρι τότε ἀνεξαρτησίας των. Τὰ γεγονότα κατὰ τὴν μορφήν ταύτην τῆς διηγήσεως προσδιορίζονται χρονολογικῶς ἀκριβέστερον ὡς συμβάντα κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ Νικηφόρου, δηλαδὴ κατὰ τὸ 6313, ἀντιστοιχοῦν μὲ τὸ 805/806, — «τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡ Πατρῶν τῆς Πελοποννήσου τῆς πατρίδος ἡμῶν μετοικία ἀπὸ τῆς Καλαυρῶν πόλεως τοῦ Ρηγίου ἀνεκομίσθη εἰς τὸ ἀρχαῖον πόλισμα τῶν Πατρῶν» Σχόλιον Ἀρέθα—, μὲ μεγαλυτέραν δὲ ἔτι ἀκρίβειαν ὡς λαβόντα χώραν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, συμβάντος κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 806. Ἡ παράδοσις τῶν συμβάντων κατὰ τὴν μορφήν ταύτην τῆς διηγήσεως, ἡ ἀρχαιοτέρα διατύπωσις τῆς ὁποίας σώζεται εἰς τὸ σχόλιον Ἀρέθα, πηγάζει προφανῶς ἀπὸ παλαιὰ ἔγγραφα, χρυσοβούλλα, σιγίλλια καὶ ὑπομνήματα δυνάμενα νὰ ἀναχθοῦν μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου τοῦ Α'. Κατὰ τὴν ἄλλην μορφήν τῆς διηγήσεως, τὴν πηγάσασαν προφανῶς ἐκ συναξαρίου γραφέντος δύο ἢ τρεῖς γενεάς μετὰ τὰ ἐπὶ Νικηφόρου γεγονότα, ἴσως ἐπὶ βασιλείου τοῦ Α' ἢ ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', οἱ Σλάβοι ἠττηθέντες ἔξω τῶν Πατρῶν, πρὸ τῆς ἀφί-

ξεως τοῦ στρατηγοῦ Κορίνθου, δι' ἠρωϊκῆς ἐξόδου τῶν κατοίκων κατ' αὐτῶν καὶ κατόπιν τῆς ὀφθαλμοφανοῦς ἐπεμβάσεως τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, προσέφυγον μόνοι εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀποστόλου. Κατὰ τὴν ὡς ἄνω παράδοσιν τῆς διηγήσεως τὰ γεγονότα τῆς ἀνταρσίας τῶν Σλάβων καὶ τῆς ὑποταγῆς των φαίνονται περιοριζόμενα μᾶλλον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀχαΐας, ἂν καὶ ὄχι ἀπολύτως, — «Οὗτοι ἐν τῷ θέματι ὄντες Πελοποννήσου, ἀπόστασιν ἐννοήσαντες...» «...τὴν λεηλεσίαν καὶ τ' ἄλλα δεινὰ ὅσα καταδραμόντες ἐποίησαν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας...» Πορφυρογέννητος εἰς παρατεθὲν ἄνωτέρω ἀπόσπασμα —, ἀναφέρονται δὲ ἀορίστως ὡς συμβάντα ἀπλῶς ἐπὶ Νικηφόρου, χωρὶς ἀκριβέστερον χρονικὸν προσδιορισμὸν. Ἡ παράδοσις αὕτη τῆς διηγήσεως περιορίζεται προφανῶς εἰς ἐπεισόδιον τοῦ κατὰ τῶν Σλάβων ἀγῶνος ἐπὶ Νικηφόρου, ἀφαιρουμένου δὲ ἐξ αὐτῆς τοῦ μυθικοῦ στοιχείου περὶ ὀφθαλμοφανοῦς ἐμφανίσεως τοῦ ἀποστόλου, μᾶς παρέχει ἀκριβῆ εἰκόνα φάσεως τινος τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ. Τὰς δύο ταύτας μορφὰς τῆς μερικωτέρας περὶ Πατρῶν διηγήσεως συνηνωμένας εἰς μίαν μόνην καὶ συνταυτισθεῖσαν μὲ τὴν γενικὴν ἤτιαν τῶν βαρβάρων παρουσιάζει τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου Νικολάου τὸ ὁποῖον μνημονεύει μὲν τοῦ θαύματος, κατὰ τὴν δευτέραν μορφήν, κρατεῖ ὅμως τὰς περὶ γενικῆς ἤτιης καὶ ὑποταγῆς ὄλων τῶν βαρβάρων τῆς Πελοποννήσου εἰδήσεις, τὰς συνυφασμένας μὲ τὴν πρώτην μορφήν τῆς διηγήσεως. Εἶναι προφανές ὅτι κατ' ὀρισμένον χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ τοῦ τέλους τοῦ 11ου ἡ διαφορετικὴ παράδοσις τῶν συμβάντων συνέπεσε καὶ συνεχωνεύθη.

Ἐποκρύπτεται ἄραγε τὸ ἴδιον γεγονὸς ὑπὸ τὴν διπλὴν μορφήν τῆς μερικωτέρας περὶ Πατρῶν διηγήσεως, ἢ πρόκειται περὶ δύο ξεχωριστῶν συμβάντων συνδεομένων πάντως μεταξύ των καὶ λαβόντων χώραν τὸ ἐν ἐν συνεχείᾳ τοῦ ἄλλου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου. Τὴν δευτέραν ἀποψιν ταύτην ὑποστηρίζει ὁ Πέτρος Χαρανῆς, εἰς τὴν μελέτην του τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ «Βυζαντινὰ· Μεταβυζαντινὰ», σελ. 84. Κατ' αὐτὴν προηγήθη ἡ ἤτιτα τῶν Σλάβων ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ Νικηφόρου καὶ ὁ ἐπανακαταρισμὸς τῶν Πατρῶν, ἀκολούθησε δὲ — μετὰ ἕνα ἢ δύο ἔτη — ἡ μετὰ τὴν ἤτιαν των νέα ἀνταρσία αὐτῶν, ὁπότε ἐξησθενημένοι ὅπως ὑποτίθεται ὅτι ἦσαν κατόπιν τῆς προηγουμένης συντριβῆς των, κατεβλήθησαν ὑπὸ μόνων τῶν κατοίκων, προτοῦ προλάβῃ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν των ὁ στρατηγὸς Κορίνθου. Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, ἡ τοποθέτησις τῆς ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευομένης πολιορκίας τῶν Πατρῶν εἰς τὴν ὁποῖαν συμμετεῖχον καὶ Ἀφρικοὶ καὶ Σαρακηνοί, ἕνα ἢ δύο ἔτη μετὰ τὸν ἐπανοικισμὸν τῶν Πατρῶν, συμπίπτει μὲ τὴν κατὰ τὸ 807 παρουσίαν ἀραβικοῦ στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον. Πάντως καὶ ἂν ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῆς δευτέρας μορφῆς τῆς διηγήσεως τὰ περὶ θαύματος τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου ὡς μυθώδη, τὰ ἐναπομένοντα ὑπόλοιπα στοιχεῖα ταύτης ἀπαρτί-

ζουν ἐν ὅλον δυσκόλως δυνάμενον νὰ συνυφανθῆ με τὴν πρώτην μορφήν αὐτῆς, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν, ὡς ὁ Χαρανῆς, ὅτι πρόκειται περὶ διαφορετικῶν συμβάντων καὶ ὅτι τὰ γεγονότα, κατὰ τὴν πρώτην μορφήν τῆς διηγήσεως προηγήθησαν τῶν γεγονότων τῆς δευτέρας. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ μετοικία τῶν Πατρῶν, ὁ ἐπανοικισμὸς καὶ ἡ ἐκ νέου ἀνοικοδόμησις των δὲν εἶχον μὲν τὸν γενικὸν χαρακτῆρα πὺρ τοὺς ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ χρονικοῦ καὶ τοῦ σχολίου Ἀρέθᾳ, πάντως ὅμως πρέπει ν' ἀποκλεισθῆ ὅτι πρόκειται περὶ ἐντελῶς φανταστικῶν συμβάντων, διότι ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ἀναφέρῃ ὁ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 9ου αἰῶνος—δηλαδὴ πεντήκοντα μόλις ἔτη μετὰ τὰ ὑποτιθέμενα γεγονότα—γεννηθεὶς καὶ ἐκ Πατρῶν καταγόμενος ἐπίσκοπος Ἀρέθᾳ, ὁ ὁποῖος θὰ διέσωζε πάντως καὶ τὰς τοπικὰς παραδόσεις. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ μετοικία τῶν κατοίκων τῶν Πατρῶν διήρκεσε ἔτη τινα καὶ ὄχι αἰῶνας ὡς θέλει τὸ χρονικόν, ἄποψις τὴν ὁποίαν παραδέχεται καὶ ὁ Κυριακίδης¹, καὶ ὅτι ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλάβων ἔλαβε χώραν μετὰ τὴν δευτέραν ἦταν των πρὸ τῶν Πατρῶν. Ἡ ἐπὶ τινα μόνον ἔτη μετοικία τῶν Πατρῶν συνάγεται, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐπίσης ὁ Κυριακίδης, καὶ ἐκ τῆς μνημονευομένης ὑπὸ τοῦ Ἀρέθᾳ καὶ τοῦ χρονικοῦ λεπτομερείας περὶ τῶν Πατρῶν, ὡς «ἀρχιεπισκοπῆς πρὸ τούτου χρηματιζούσης». Ἐὰν ἡ μετοικία εἶχε διαρκέσει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαυρικίου ἔπρεπε νὰ ἦσαν αἱ Πάτραι, καὶ πρὸ τῆς μετοικίας, ἀνεξάρτητος ἀρχιεπισκοπή, ὑπόθεσις ἡ ὁποία πρέπει ν' ἀποκλεισθῆ διότι αἱ Πάτραι εὐρίσκοντο τότε ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πάπα, ἐνῶ ὁ θεσμὸς τῶν ἀνεξαρτήτων ἀρχιεπισκοπῶν εἶναι θεσμὸς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας². Κατὰ συνέπειαν ἐφ' ὅσον ἀναφέρονται ὡς ἀρχιεπισκοπή, ἡ ἀνακήρυξις των ὡς τοιαύτη ἐγένετο μετὰ τὴν ἀπόσπασιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Πάπα, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου (717—741) πάντως δὲ μεταγενεστέρως ταύτης καὶ ἡ μετοικία των³.

Ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἐξετάσεως τῶν τεσσάρων κυρίων κειμένων προκύπτει ὡσαύτως ὅτι κατὰ τὰ παλαιότερα ἐξ αὐτῶν, τὸ σχολίον Ἀρέθᾳ καὶ τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἡ διήγησις τῶν συμβάντων καὶ ὑπὸ τὰς δύο αὐτῆς μορφὰς με τὰς ὁποίας ἀπησχολήθημεν ἀνωτέρω, ἀφορᾷ τοὺς Σλάβους καὶ μόνον αὐτούς. Οἱ Σλάβοι ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ κατὰ τὸ σχολίον Ἀρέθᾳ καὶ οἱ Σλάβοι ἐπίσης ἠττήθησαν πρὸ τῶν Πατρῶν, κατὰ τὸ Πορφυρογέννητον. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 10ου αἰῶνος δὲν γίνεται λόγος

1. Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 58.

2. Κυριακίδης, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 57. Πρβλ. Παρισ. τακτικὸν παρὰ Κονιδάρη, ἐνθ' ἀνωτ.

3. Ἡ πρώτη μνεῖα «αὐτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς» Πατρῶν γίνεται ὡς γνωστὸν εἰς τὸ Τακτικὸν τοῦ Παρισίου κώδικος 1555 A, τῶν ἐτῶν 733]746, κατὰ τὸν Γερ. Κονιδάρη. (Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ «Τάξις» αὐτῶν, σελ. 27 καὶ 85).

περὶ Ἀβάρων. Πρώτη ἡ ἰβηρικὴ παραλλαγή κάμνει μνείαν περὶ αὐτῶν, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς, τὴν ἱστορικὴν περὶ τῶν Ἀβάρων εἰσαγωγὴν καὶ τὰ πρῶτα δύο τμήματα τοῦ δευτέρου, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὴν ἱστορικὴν ταύτην εἰσαγωγὴν μὲ τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τοῦ δευτέρου μέρους, τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ περὶ Σλάβων. Ἡ σύνθεσις τῶν δύο τούτων μερῶν τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς δὲν ἀφήνει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς διαφορετικῆς ἀπὸ ἀπόψεως πηγῶν προελεύσεως ἑκατέρου τούτων. Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖται ἐξ ἀποσπασμάτων τοῦ Εὐαγγρίου, τοῦ Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττη καὶ τοῦ Θεοφάνους, ὡς ἀπεδείξε ὁ Λάμπρος, προσέτι δὲ καὶ τοῦ Προκοπίου, ὡς ἀπεδείξαμεν ἄνωτέρω. Τὸ δεύτερον μέρος, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ πλεῖστα συμπίπτει μὲ τὸ σχολίον Ἀρέθα καὶ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν Πελοπόννησον, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἔχη διαφορετικὴν πηγὴν, προφανῶς ἐπιτόπιον, ἐφ' ὅσον τὰ εἰς αὐτὸ περιλαμβανόμενα δὲν συναντῶνται εἰς τὰ κείμενα τῶν γνωστῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων. Τὸ πρῶτον μέρος, τὸ προφανῶς προστεθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συμπλήσεως τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς εἰς τὸ προϋπάρχον τμήμα, ὀμιλεῖ μόνον περὶ Ἀβάρων. Ἀντιθέτως τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὡς ἀπεδείξαμεν ἤδη καὶ ὡς δυνάμεθα ὡσαύτως νὰ κρίνωμεν καὶ ἐκ τοῦ σχολίου Ἀρέθα τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς αὐτό, ὀμιλεῖ μόνον περὶ Σλάβων. Ὁ συμπληθεὶς τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν του τὸ ἀρχικὸν κείμενον τοῦτο τὸ ὀμιλοῦν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον περὶ τῶν συμβάντων τῆς Πελοποννήσου, ἠθέλησε νὰ τὸ ντοκουμεντάρῃ ἱστορικῶς καὶ ἀνέτρεξε πρὸς τοῦτο εἰς τὰ γνωστὰ κείμενα τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων ὅπου εἶρε κυρίως νὰ γίνεταί λόγος περὶ εἰσβολῶν τῶν Ἀβάρων¹. Τὰς ἐπιδρομὰς τούτων ἠθέλησε νὰ συνδέσῃ πιθανῶς μὲ ἐπιδρομὴν τινα σλαβικὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ προϋπάρχον κείμενον καὶ τοποθετουμένην εἰς τὸ βον ἔτος τοῦ Μαυρικίου. Πρὸς τοῦτο συνεκόλλησε πρὸς τὸ παλαιότερον κείμενον, ὑπὸ τὴν μορφήν ἱστορικῆς εἰσαγωγῆς, τὰς περὶ τῶν Ἀβάρων εἰδήσεις τῶν διαφόρων βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων, καὶ πρὸς σύνδεσιν τῶν δύο τμημάτων ἀπέδωσε εἰς ταύτας Ἀβάροις τὴν εἰς τὴν ἀοχὴν τοῦ παλαιότερου κειμένου μνημονευομένην σλαβικὴν ἐπιδρομὴν καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἀναφερομένην εἰς αὐτὸ σλαβικὴν ἐπὶ διακόσια δέκα ὀκτὼ ἔτη κατοχὴν τῆς Πελοποννήσου. Τὴν σλαβικὴν ταύτην ἐπιδρομὴν, τὴν ὁποῖαν τὸ παλαιότερον κείμενον ἀνήγε εἰς τὸ βον ἔτος τοῦ Μαυρικίου, ὡς δεικνύει τὸ κείμενον τοῦ σχολίου Ἀρέθα, ἠθέλησε πιθανῶς ὁ συντάκτης τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς νὰ χρονολογήσῃ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χωρίου τοῦ Εὐαγγρίου τὸ ὁποῖον συγκεκριαλιώνει τὰ μέχρι

1. Παράβαλε καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Βιβλίων Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐναλλάξ ἀναγραφὴν ἐπιδρομῶν Σλάβων καὶ Ἀβάρων καθὼς καὶ τὴν ἀναγραφὴν ἐπιδρομῶν Σλάβων καὶ Ἀβάρων ἀπὸ κοινοῦ.

τοῦ 7ου ἔτους τοῦ Μαυρικίου γεγονότα, οὕτω δέ, ἐνῶ ἀναφέρει τὸ βον ἔτος τοῦ Μαυρικίου, παραθέτει καὶ τὴν χρονολογίαν τοῦ ἔτους ‚ςΉς‘, δηλαδὴ τοῦ ἔτους 6096 ἀπὸ κτίσεως κόσμου κατὰ βυζαντίους, τοῦ ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ 588/589, 7ου ἔτους τοῦ Μαυρικίου, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ Εὐαγρίου χρονολογίαν τοῦ ἔτους 637, κατὰ τὴν τοπικὴν χρονολόγησιν τῆς Ἀντιοχείας, τὴν λαμβάνουσαν ὡς ἀφετηρίαν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου τοῦ 49 π. Χ.

Ἡ ἀποκλειστικὴ μνεῖα τῶν Ἀβάρων εἰς τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γ΄, πηγάζουσα προφανῶς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τῆς βιβρητικῆς παραλλαγῆς, μᾶς παρέχει εἰκόνα τῆς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 11ου αἰῶνος μεταμορφώσεως τῆς παραδόσεως περὶ τῶν συμβάντων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκτὸς τούτου, ἡ ἐπιστολή, βεβαιοῦσα ὅτι οὐδὲ πόδα ἦτο δυνατόν νὰ βάλῃ Ῥωμαῖος ἀνὴρ εἰς Πελοπόννησον, ἀντιφάσκει καὶ πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον τοῦ χρονικοῦ κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἀνατολικὸν τμήμα αὐτῆς «διὰ τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον» ἦτο καθαρὸν ἐκ τῶν Σλάβων, καθὼς καὶ πρὸς τὰ ἄλλα γνωστά μας ἱστορικὰ δεδομένα καὶ περιέχει ἀποδεδειγμένως ὑπερβολὴν καὶ ἀνακρίβειαν, πιστοποιοῦσαν καὶ τὴν κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ συμφῶνως πρὸς τὸ ἐκάστοτε συμφέρον τῶν γραφόντων σκόπιμον τροποποίησιν τῆς παραδόσεως περὶ τῶν συμβάντων.

Κατὰ τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεων περὶ τῆς σημασίας τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ὀνόματος τῶν Σλάβων μὲ τὸ ὄνομα τῶν Ἀβάρων εἰς τὰ σχετικὰ κείμενα, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, καὶ κατὰ τῶν προκυπόντων ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων συμπερασμάτων, ὡς πρὸς τὴν γενετικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν κειμένων, θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀντιταχθῆ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ συνέχεον συνήθως τοὺς Σλάβους πρὸς τοὺς Ἀβάρους καὶ ἀδιαφόρως ἔκαμνον χρῆσιν περὶ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ πότε μὲν τοῦ ἐνὸς ὀνόματος, πότε δὲ τοῦ ἄλλου, ὅτι εἰς τὸ ἴδιον σφάλμα ὑπέπιπτε καὶ αὐτὸς ὁ Πορφυρογέννητος, ὡς προκύπτει ἐκ πλείστων χωρίων του καὶ ἐκ τοῦ κατωτέρω, λίαν ἐμφαντικοῦ,

«Οἱ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Σλάβοι, οἱ καὶ Ἀβαροι καλούμενοι»⁹ καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν ἢ παρατήρησις μου. Ἐξιστασις εἶναι βεβαίως ἰσχυρά, πλὴν ὅμως νομίζω ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν δύναται νὰ ἔχη ἰσχύιν τινα διότι δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ὄρου Ἀβαροι ἢ Σλάβοι εἰς πρωτότυπὸν τινα συγγραφὴν ὁπότε θὰ ἦτο νοπητὴ ἢ λόγῳ τῆς συγχίσεως τῶν ὄρων χρῆσις πότε τοῦ ἐνὸς ὀνόματος καὶ πότε τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ περὶ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τούτου εἰς κείμενα αὐτολεξεῖ ἀντιγράφοντα προηγουμένα, ὁπότε εἶναι δυνατὴ ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ

9. Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ἔκδοσις Βόννης, III, σελ. 127.

ἄλλου ἐξ αὐτῶν συναγωγή συμπεράσματος περὶ τῆς ἐκ διαφορετικῶν πηγῶν προελεύσεως τῶν ἀντιστοιχῶν τμημάτων.

Θὰ ἦτο δυνατόν ἐπίσης ν' ἀντιταχθῆ ὅτι οἱ Ἄβαροι ἀπετέλουν τὴν ἀρχουσαν μόνον τάξιν τοῦ κράτους των καὶ ὅτι ὁ στρατός των ἦτο ἐπληρωμένος μὲ Σλάβους, κατὰ συνέπειαν ὅτι ἦτο πιθανόν, ἐὰν αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι εἶχον καταληφθῆ τυχόν ὑπὸ τοῦ ἀβαρικοῦ στρατοῦ, νὰ εἶχον καταληφθῆ εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὰ σλαβικὰ πλήθη ἐκ τῶν ὁποίων συνέκειτο οὗτος. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ, καὶ ἐὰν δὲν ἐλαμβάνετο διόλου ὑπ' ὄψιν ἢ ἐκτεθεῖσα ἀνωτέρω σύγκρισις τῶν ὄρων ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμφωνῆ πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τὸ γεγονός ὅτι ἀναφέρεται ἀπ' ἑνὸς κατάληψις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ ὅτι γίνεται ἐν συνεχείᾳ μνεῖα τῶν Σλάβων οἱ ὅποιοι ἀπέμειναν ἐν αὐτῇ. Καὶ ἡ ἔνστασις αὕτη εἶναι βεβαίως ἰσχυρά, ἀλλὰ νομίζω καὶ πάλιν ὅτι δὲν ἔχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέσιν, διότι ὡς ἀπεδείχθη ἤδη ἡ κοινὴ πηγὴ σχολίου Ἀρέθα καὶ ἱβηρικῆς παραλλαγῆς ὠμίλει ὁπωσδήποτε μόνον περὶ Σλάβων, κατὰ συνέπειαν δὲν ὑπῆρχε εἰς αὐτὴν ἀντίφασις, ἡ ὁποία θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν ὑπῆρχε, νὰ δικαιολογηθῆ ὡς ἀνωτέρω.

Τέλος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρατηρηθῆ ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς ἱβηρικῆς παραλλαγῆς ἀπόδοσις τῶν γεγονότων τῆς Πελοποννήσου εἰς τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Σλάβους συγχρόνως εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ πηγάζῃ ἀπὸ παλαιότερα συναξάρια εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται μνεῖα ἐπιδρομῶν Ἀβάρων καὶ Σλάβων, ὅπως συμβαίνει π.χ. μὲ τὰ Βιβλία Θαυμάτων τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται μνεῖα περὶ πολιορκιῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἄλλοτε ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τῶν Σλάβων ἢ καὶ ἀμφοτέρων. Τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο δὲν δύναται βεβαίως ν' ἀποκλεισθῆ, δὲν ἐξηγεῖται ὅμως τότε πῶς τὰ παλαιότερα τῶν κειμένων, τὸ σχόλιον Ἀρέθα καὶ ὁ Πορφυρογέννητος ὁμιλοῦν μόνον περὶ Σλάβων.

Βάσει τῆς ἐκτεθείσης ἀνωτέρω πιθανῆς σειρᾶς διαμορφώσεως τῆς περὶ τῶν συμβάντων τῆς Πελοποννήσου παραδόσεως, αὕτη ἔλαβε τὴν εἰς τὴν ἱβηρικὴν παραλλαγὴν ἐμφανιζομένην μορφήν, ὡς παρατήρησεν ἤδη ὁ Ζαχαριανός¹ κατόπιν πολλαπλῆς διαδοχικῆς ἐπεξεργασίας. Ἡ εἰδησις πηγάσασα ἀρχικῶς ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως² καὶ συνδυασθεῖσα μὲ τὴν πληροφορίαν περὶ ἥττης τῶν Σλάβων ἐπὶ Νικηφόρου συνεπληρώθη πιθανῶς κατὰ πρῶτον μὲ ἐτέραν πληροφορίαν περὶ σλαβικῆς εἰς Πελοπόννησον ἐπιδρομῆς ἐπὶ Μαυρικίου, προερχομένην εἴτε ἐκ παλαιοῦ συναξαρίου εἴτε ἐξ ἀναγραφῆς τινος τῆς ἐκκλησίας Πατρῶν. Ἡ πρώτη αὕτη διαμόρφωσις τῆς παραδόσεως περιήχето πιθανῶς εἰς ἕτερον συναξάρι γραφέν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 9ου

1. Αὐτόθι, σελ. 42.

2. Βλέπε Βέη, Ὁ ἐλκόμενος Χριστός τῆς Μονεμβασίας κλπ. σελ. 207-208.

αἰῶνος καὶ πραγματευόμενον περὶ τοῦ θαύματος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου κατὰ τὴν ἤτιαν τῶν Σλάβων πρὸ τῶν Πατρῶν. Δευτέραν διαμόρφωσιν ἔλαβεν αὕτη εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν περὶ ἐπικυρώσεως τῆς προαγωγῆς του, συμπληρωθεῖσα μὲ εἰδήσεις προερχομένας ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως περὶ τῶν διαφόρων μητροπόλεων τῆς Πελοποννήσου· τρίτην τέλος διαμόρφωσιν ἔλαβεν εἰς τὴν ἰβηρικὴν παραλλαγὴν τοῦ χρονικοῦ, πλαισιωθεῖσα μὲ εἰδήσεις τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν. Ἡ τελικὴ διαμόρφωσις τῆς παραδόσεως ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου Νικολάου συμπεριέλαβε καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐξοβελισθὲν προφανῶς κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἐπεξεργασίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν μόνον ἡ περιλαμβανομένη εἰς τὰ χρυσόβουλλα ἐπίσημος παράδοσις περὶ τῶν συμβάντων, ἀνήγαγε δὲ τὰ γεγονότα εἰς μόνους τοὺς Ἀβάρους, ἀντικαταστήσασα δι' αὐτῶν τοὺς εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν διαμόρφωσιν ἀναφερομένους Σλάβους καὶ τοὺς Σλάβους καὶ Ἀβάρους τῆς τρίτης.

16. Ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ τῶν εἰδήσεων τοῦ χρονικοῦ εἶναι ἔργον ἔξαιρετικὰ δυσχερές. Ὁ συντάκτης τῆς κοινῆς πηγῆς τοῦ σχολίου Ἀρέθα καὶ τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς ἤντησε πιθανῶς, ὡς εἶδομεν, τὴν εἰδησιν περὶ σλαβικῆς ἐπιδρομῆς κατὰ τὸ βον ἔτος τοῦ Μαυρικίου καὶ περὶ ἤττης καὶ ἀφανισμοῦ τῶν Σλάβων κατὰ τὸ 4ον ἔτος τοῦ Νικηφόρου ἐκ συναξαρίου τινος περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου ἢ ἐνδεχομένως τὴν πρώτην μὲν ἐξ ἐκκλησιαστικῆς τινος ἀναγραφῆς ἢ ἄλλου τινος παλαιότερου συναξαρίου ἢ καὶ ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν δευτέραν μόνον ἐκ τοῦ συναξαρίου τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, γραφέντος πάντως δύο γενεᾶς καὶ πλέον μετὰ τὰ ἐπὶ Νικηφόρου γεγονότα, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Πορφυρογεννήτου τοῦ ἐκ τοῦ συναξαρίου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παραληφθέντος «ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἀρχαιότεροι ἀνήγγειλαν παραδότες ἀγράφως χρόνω τε καὶ βίω τοῖς ὕστερον...». Ἀμφότεραι αἱ εἰδήσεις αὐταὶ καθ' ἑαυτὰ φαίνονται ἀληθεῖς, ὁ σύνδεσμος μόνον τὸν ὁποῖον ἀπεκατέστησε πιθανῶς μετὰ αὐτῶν οὗτος, ἐὰν τυχὸν δὲν παρέλαβε ἐκ τοῦ συναξαρίου ἔτοιμον τὴν εἰδησιν περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη βαρβαρικῆς κατοχῆς, ὑπῆρξεν ἀυθαίρετος. Οὗτος, ἢ πιθανὸν ὁ συντάκτης τοῦ συναξαρίου ἐὰν ἐξ αὐτοῦ προῆλθεν ἢ εἰδήσεις, θέλων νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν ἐπὶ Νικηφόρου βεβαιουμένην ὑπαρξιν τῶν Σλάβων ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἀδυνατῶν νὰ πρᾶξῃ τοῦτο λόγῳ τοῦ ὕφισταμένου κενοῦ εἰς τὰς πηγὰς κατὰ τὸν σκοτεινὸν 7ον αἰῶνα, ἀπέδωσε ταύτην εἰς τὴν ἐπὶ Μαυρικίου μαρτυρουμένην ἐπιδρομὴν αὐτῶν. Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη, εἰδήσεις περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν ἐπὶ πλέον καὶ ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ Σύρου πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ 12ου αἰῶνος, ἀντλοῦντος ἐκ πηγῶν τοῦ βου καὶ μνημονεύοντος ἄλλωσιν τῆς Κορίνθου ὑπὸ

Σλάβων ἐπὶ Μαυρικίου, ἀπόσπασμα τοῦ ὁποίου καὶ παραθέσαμεν ἀνωτέρω, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας μνημονεύοντος ἐπίσης ἄλωσιν τῆς Κορίνθου ὑπὸ βαρβάρων κατὰ τὸ ἐνδιάμεσον χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ τῆς ἀλώσεώς της ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἀσχέτως ἂν τὴν τοποθετεῖ οὗτος οὐχὶ ὀρθῶς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, φαίνεται ὅτι εἶναι γεγονός. Ἡ ἐπιδρομὴ ὅμως αὕτη ὑπῆρξε ἀσφαλῶς ἀπλῆ ληστρική ἐπιχείρησις ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ γενομένης μνείας ὅτι οἱ Σλάβοι εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἀμάξας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφόρτωναν τὰ λάφυρα, καὶ δὲν εἶχε σχέσιν τινὰ πρὸς μόνιμον ἐγκατάστασιν τῶν ἐπιδρομέων. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου φαίνεται ὅτι συνέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅτι ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν Κρήτην ὅπου ἐγκατεστάθησαν μὲν οἱ Σαρακηνοὶ ὀριστικῶς περὶ τὸ 824, εἶχον ὅμως ἐπιδράμει καὶ προγενεστέρως κατ' αὐτῆς πυχλάκις δι' ἀπλὴν λαφυραγωγίαν, ὡς προκύπτει ἀσφαλῶς ἐκ τῶν πηγῶν¹.

Πρὸ τοῦ μεγάλου ἀποικισμοῦ τῶν Σλάβων εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος, καὶ πρὸ τῆς προσηγηθείσης ἐνδεχομένως ἀρχικῆς ἐγκαταστάσεώς των ἐκεῖ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 7ου, φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἔλαβαν χώραν δύο τουλάχιστον σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ εἰς αὐτήν, ἡ πρώτη ἐπὶ Μαυρικίου καὶ ἑτέρα ἐπὶ Ἡρακλείου περὶ τὸ 623. Ἡ πρώτη ὑπῆρξε ἀσφαλῶς ληστρική ἐπιχείρησις καὶ μόνον. Ἡ δευτέρα ἡ ὁποία μνημονεύεται ὡς εἶδομεν, ὑπὸ τοῦ δευτέρου Βιβλίου Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ἀναφέρεται ὡς ἐπεκαθεισα εἰς «π ᾱ σ α ν τ ῆ ν Ἀ χ α ῖ τ α ν» ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν βεβαίως ἔννοιαν τοῦ ὄρου ἡ ὁποία ὅμως πάντως περιλαμβάνει καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἐκτὸς τοῦ ληστρικοῦ χαρακτῆρος της εἶχε πιθανῶς καὶ σκοπὸν τὴν ἐγκατάστασιν τῶν βαρβάρων. Τοῦτο ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Βιβλίου Θαυμάτων μνείας ὅτι οἱ Σλάβοι εἶχον «ἐπιξύνους τὰς ἑαυτῶν γενεὰς μετὰ καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀποσκευῆς», προφανῶς πρὸς ἐγκατάστασιν των. Δὲν δύναται βεβαίως οὔτε νὰ βεβαιωθῇ ἀλλ' οὔτε νὰ ἀποκλεισθῇ ἀπολύτως ὅτι χρονολογεῖται πιθανῶς ἕκτοτε μία ἀρχικὴ σλαβικὴ ἐγκατάστασις εἰς Πελοπόννησον. Πάντως εἶναι μαρτυρημένη ἡ κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα παρουσία τῶν Σλάβων εἰς Ἑλλάδα² καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν εἶναι ὅλως ἀπίθανος ἡ μέχρι Πελοποννήσου ἕκτοτε ἐπέκτασις των. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος, πρὸ τῆς λοιμικῆς νόσου τοῦ 746, μνημονεύεται ἡ ἐκεῖ ὑπαρξίς των ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βιλλιβάρδου κατὰ τὴν ἀποδημίαν του εἰς τοὺς Ἁγίους τό-

1. Βλέπε Ἰωάννου Β. Παπαδοπούλου, Ἡ Κρήτη ὑπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς, Ἀθῆναι 1948, σελ. 36-37, ὅπου ἀναφέρονται ἀραβικαὶ κατὰ τῆς Κρήτης ἐπιδρομαὶ κατὰ τὰ ἔτη 651, 674 καὶ 737.

2. Βλέπε τὸ δεῦτερον Βιβλίον τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὅπου γίνεται μνεία τῆς παρουσίας τῶν Βελεγεζητῶν εἰς Θεσσαλίαν καὶ τῆς συλλήψεως τοῦ ἐπισκόπου Κυπριανοῦ ὑπὸ τῶν Σλάβων κατὰ τὴν διόδόν του ἐξ Ἑλλάδος.

πους, εἰς τὸ ὀδοιπορικὸν τοῦ ὁποίου ἔχομεν καὶ τὴν πρώτην μνεῖαν τοῦ ὀνόματος τῆς Μονεμβασίας (728). Πάντως ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἐπιδρομὴν τὴν ἐπὶ Μαυρικίου, κατὰ τὴν ὁποίαν γίνεται μνεῖα ὅτι ἔλαβε χώραν ἢ ἄλλοις τῆς Κορίνθου, δύναται νὰ βεβαιωθῇ ἀπολύτως ὅτι δὲν ἐπέφερε τὴν ἔκτοτε ἐγκατάστασιν τῶν Σλάβων εἰς Πελοπόννησον. Ἡ γενομένη ἀνωτέρω μνεῖα ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου πρὸς τὸν τότε ἐπίσκοπον Κορίνθου, χρονολογουμένης μετὰ τὸ 589, πάντως κατόπιν τῆς ὑποτιθεμένης καταλήψεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Σλάβων, μᾶς πείθει περὶ τούτου. Ὡσαύτως μᾶς πείθει περὶ τούτου ἡ παρουσία ἐπισκόπου Κορίνθου κατὰ τὴν 6ην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (680 π. Χ.). Ὡσαύτως δὲ ἡ ἐκεῖ παρουσία κατὰ τὴν ὡς ἄνω Σύνοδον τῶν ἐπισκόπων Ἄργους καὶ Λακεδαίμονος, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

Μαρτυρίαν περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐπὶ Μαυρικίου ἐπιδρομὴ ἦτο ἄσχετος πρὸς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σλάβων ἐν Πελοποννήσῳ ἀφήνει νὰ διαφανῇ καὶ αὐτὸ τὸ κείμενον τῆς ἱβηρικῆς παραλλαγῆς. Ἡ εἰς αὐτὸ γενομένη μνεῖα περὶ φυγῆς τῶν πληθυσμῶν τῆς ἀνατολικῆς Πελοποννήσου, δηλαδὴ τῶν κατοίκων τῆς Κορίνθου, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Λακεδαίμονος καὶ τὸ ἀναφερόμενον ἐν συνεχείᾳ περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Πελοποννήσου ὡς «τοῦ Σθλαβηνοῦ ἔθνους διὰ τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον καθαρεύοντος» μᾶς παρέχει τὴν ἀπόδειξιν ταύτην. Ἡ ἀντίφασις αὕτη, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς πείθῃ περὶ τῆς ὀλοσχεροῦς πλαστότητος τῶν εἰδήσεων τοῦ χρονικοῦ, ὡς φρονεῖ ὁ Κυριακίδης, μᾶς ὑποδεικνύει ἀντιθέτως τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον συνετάγη τοῦτο, διὰ τῆς συμπιλήσεως δηλαδὴ εἰς αὐτὸ εἰδήσεων ἀναγομένων εἰς διαφορετικὰς ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ἐποχὰς καὶ ἀσχέτων μεταξὺ των. Προκειμένου περὶ συνειδητῆς πλαστογραφίας, φροντίζουσαν συνήθως οἱ πλαστογράφοι νὰ μὴ ἀφήνουν τόσον ἐμφανῆ σημεῖα τῆς ἐπεμβάσεώς των. Εἶναι πιθανὸν ὅτι πρὸς τὰς εἰδήσεις περὶ ἐπιδρομῆς ἐπὶ Μαυρικίου καὶ περὶ ἧττης τῶν Σλάβων ἐπὶ Νικηφόρου ἐγκατέμειξε ὁ συντάκτης τῆς κοινῆς πηγῆς σχολίου Ἀρεῖθα καὶ ἱβηρικῆς παραλλαγῆς ἡ ἔνδεχομένως καὶ ὁ συντάκτης τοῦ συναξαρίου ἐκ τοῦ ὁποίου ἦντλησε, λαϊκὰς παραδόσεις περὶ φυγῆς καὶ ἐπαναπατρισμοῦ πληθυσμῶν ἀναγομένας καὶ εἰς γεγονότα πρὸ τῶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν, π. χ. τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀλαρίχου εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὸ 395 ἐπὶ Ἀρκαδίου, ὅποτε κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Γότθων ἢ Κόρινθος, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Σπάρτη, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς γεγονότα μεταγενέστερα τῆς σλαβικῆς ἐγκαταστάσεως τῶν μέσων τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ ἀναγόμενα μέχρι τῶν μέσων τοῦ 9ου. Τὸ προκῆψαν οὕτω ἐκ τῆς ἀναμίξεως δυσδιάλυτον κρᾶμα ἔχει προφανῶς τὴν προέλευσίν του ἐκ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων εἶναι ὅμως σήμερον πλέον παντελῶς ἀδύνατος ἡ ἐξακριβωσις τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ἐπὶ μέρους εἰδήσεων ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελέσθη τοῦτο, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ξεχώρισμα καὶ ἡ χρονολόγησις ἐκάστης ἐξ αὐτῶν. Ὅτι

μέρος τῶν εἰδήσεων τοῦ χρονικοῦ ἀνάγονται εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀλαρίχου ὑπέθεσεν ἤδη ὁ Hertzberg¹. Μέρος αὐτῶν ἀνάγονται πιθανῶς εἰς τὴν ἐπὶ Μαυρικίου ἐπιδρομὴν καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐπὶ Ἡρακλείου, ἄλλαι δὲ τέλος εἰς πιθανὰς σλαβικὰς ἐποικίσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου, καθὼς ἐπίσης εἰς τὰς ἐπὶ Εἰρήνης, Νικηφόρου, Θεοφίλου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ' ἀνταρσίας τῶν Σλάβων, μέχρι τῶν μέσων τοῦ 9ου αἰῶνος.

[Συνεχίζεται]

1. Ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 199 ἐν ὑποσημειώσει.